

KB } nationale
bibliotheek

Beleidskader Aangepast Lezen 2019-2022

Inleiding

Sinds 2015 is het verzorgen van een bibliotheekvoorziening van noodzakelijk omgezette werken voor personen met een handicap (Aangepast Lezen) toegevoegd aan het takenpakket van de Koninklijke Bibliotheek (KB) ¹. De realisatie hiervan vindt plaats in netwerkverband (zie bijlage 1 voor de huidige situatie).

De Wsob plaatst Aangepast Lezen als centrale voorziening met een publieke taak binnen het bibliotheekstelsel. De bibliotheekvoorziening voor personen met een leeshandicap is niet één op één te vergelijken met een openbare bibliotheekvoorziening, maar werkt wel vanuit dezelfde publieke waarden en vervult de in de Wsob genoemde maatschappelijke functie vanuit haar eigen specifieke opdracht. Zij maakt geen deel uit van het netwerk zoals benoemd in de Wsob, maar sluit hier wel steeds meer bij aan, daar waar het past binnen haar opdracht en het juridische kader.

Het juridisch kader waarbinnen Aangepast Lezen wordt uitgevoerd is breder dan de Wsob alleen en is in de afgelopen beleidsperiode onder meer veranderd door de inwerkingtreding van de *Wet ter implementatie leesgehandicaptenrichtlijn en ter uitvoering leesgehandicaptenverordening* en het programma 'Onbeperkt Meedoen', ter implementatie van het VN-verdrag inzake rechten van personen met een handicap. Een nadere beschrijving hiervan is in hoofdstuk 4 opgenomen.

Dit beleidskader heeft als doel om vanuit een heldere visie op Aangepast Lezen, de doelstellingen te benoemen voor de komende jaren. Het vormt het inhoudelijk instrumentarium voor de regievoering op Aangepast Lezen. Voor de uitvoer en innovatie van de dienstverlening (front- en backoffice) onder regie van de KB, worden jaarlijks instellings- en projectsubsidies verleend. Het subsidiereglement van de KB en haar Tijdelijke subsidieregels Aangepast Lezen vormen hiervoor de basis en worden gepubliceerd in de Staatscourant.

Het beleidskader is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de KB in samenspraak met OCW, de uitvoerende partijen (Bibliotheekservice Passend Lezen (BPL), Dedicon en CBB) en een vertegenwoordiging van gebruikers (Lezersraad AL) en is afgestemd met de belangenorganisaties.

Het wordt vastgesteld voor een periode van 4 jaar en sluit aan bij de strategische beleidscyclus van de KB.

Ontwikkelingen omtrent aangepaste leesvormen (rondetafel geïnitieerd door belangenverenigingen, toegang tot informatie vanaf de bron), de breedte van de dienstverlening (maatwerk, maatschappelijke functies), het maatschappelijke debat rondom toegankelijkheid en inclusiviteit en de wensen van de klant zijn de afgelopen periode actief gevolgd en waar mogelijk verwerkt in dit beleidskader. Bij de (door)ontwikkeling van de bibliotheekvoorziening Aangepast Lezen zijn samenwerking met bij de doelgroep betrokken partijen en het gesprek met de doelgroep zelf onmisbaar.

---

¹ Zie [Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen \(Wsob\)](#)

Doelgroep

De bibliotheekvoorziening Aangepast Lezen is exclusief voor mensen met een leesbeperking², waarbij de klant met een visuele beperking centraal staat. Een beschrijving van de doelgroep³ is opgenomen in de *Wet ter implementatie leesgehandicaptenrichtlijn en ter uitvoering leesgehandicaptenverordening* die op 11 oktober 2018 van kracht is geworden.

De dienstverlening van Bibliotheekservice Passend Lezen⁴ richt zich daarom op mensen bij wie het gewone lezen niet (meer) gaat. Naast mensen met een visuele beperking (blinden en slechthzienden) kunnen ook dyslectici, mensen met afasie, mensen met een cognitieve beperking of met een motorische beperking gebruik maken van de dienstverlening. De lezers worden zowel individueel als via institutionele leden (scholen, verzorgingshuizen) bereikt.

De KB en uitvoerende organisaties hechten groot belang aan lezersinbreng en ervaringsdeskundigheid voor de bibliotheekvoorziening, zowel als het gaat om de huidige dienstverlening en de snel op elkaar volgende innovaties, als bij de uitbreiding van de dienstverlening door de plaatsing in het stelsel van openbare bibliotheekvoorzieningen.

De gebruikers moeten invloed kunnen uitoefenen op zowel het beleid als de uitvoering daarvan. Hiervoor is gebruikersinbreng georganiseerd op strategisch en operationeel niveau.

Op strategisch niveau is er de [Lezersraad \(LR\)](#), die de KB en BPL gevraagd en ongevraagd adviseert over het beleid en de kwaliteit van de dienstverlening. De LR bestaat uit een representatieve vertegenwoordiging van klanten die gebruik maken van Bibliotheekservice Passend Lezen.

Op operationeel niveau zijn er een testgroep en een leespanel, waarbij in wisselende samenstellingen van gebruikers per onderwerp of thema input wordt gegeven op innovatie vanuit de beschikbare gebruikersdeskundigheid en -diversiteit binnen de klantdoelgroep van BPL.

Andere mogelijkheden voor gebruikersinbreng zijn:

- Het Informeel Overleg met belangenverenigingen zoals Vereniging Onbeperkt Lezen, de Oogvereniging enz.
- Meldingen en klachten van en via BPL
- Speciale (tijdelijke) overleggen/projectgroepen

Om de klanttevredenheid te peilen wordt tweejaarlijks een klanttevredenheidsonderzoek georganiseerd in opdracht van Bibliotheekservice Passend Lezen.

---

² Zie de toelichting op de opbouw van de doelgroep in bijlage 5

³ Zie hiervoor de begrippenlijst in bijlage 2.

⁴ In bijlage 4 is een overzicht opgenomen met aantal leden, uitleningen en opbouw collectie

Visie, waarden en functie

Visie

Vanuit de kracht van het geschreven woord als netwerkorganisatie bijdragen aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland. Dat is de missie van de KB, de nationale bibliotheek van Nederland. De bibliotheekvoorziening Aangepast Lezen bevordert dit door iedereen met een leesbeperking in staat te stellen om te lezen en biedt op laagdrempelige en gebruiksvriendelijke wijze toegang tot literatuur en informatie.

Hiertoe wordt de bibliotheekvoorziening voor mensen met een leesbeperking, waarin boeken, kranten en tijdschriften in een aangepaste leesvorm (audiolezen, braillelezen, letterlezen, combilezen) worden aangeboden, onderhouden en verbeterd in nauwe samenspraak met de klant.

Daarnaast wordt binnen Aangepast Lezen samengewerkt met andere organisaties in en buiten het bibliotheekwezen om de participatie en zelfredzaamheid van mensen met een leesbeperking te vergroten. Op deze wijze dragen we eraan bij dat mensen met een leesbeperking volwaardig kunnen participeren in maatschappelijk en cultureel opzicht.

Toegankelijkheid van literatuur en informatie is nog steeds geen vanzelfsprekendheid. Wel groeit het aanbod dat vanaf de bron toegankelijk is en niet hoeft te worden omgezet naar toegankelijk format. Kanttekening daarbij is dat de platformen waarop deze informatie en literatuur wordt aangeboden veelal nog slecht toegankelijk zijn én dat moeilijk te herkennen is welke formats goed toegankelijk zijn. In de komende beleidsperiode handhaven we daarom de stelling dat de bibliotheekvoorziening Aangepast Lezen de centrale én enige toegang biedt tot een brede collectie van algemene werken voor mensen met een leesbeperking in Nederland. Wel werken we in netwerkverband aan de verbetering van *toegankelijkheid vanaf de bron*⁵ en volgen we vanzelfsprekend de ontwikkeling op dit gebied nauwlettend.

Maatschappelijke veranderingen als de steeds toenemende digitalisering van de informatievoorziening, de nadruk op zelfredzaamheid en participatie, het streven naar inclusiviteit, de groeiende beeldcultuur, etc. maken het noodzakelijk om de dienstverlening continu aan te passen. Tegelijkertijd is er aandacht voor stabiliteit in de dienstverlening. Innovatie mag de continuïteit van de dienstverlening niet in gevaar brengen. Het feit dat de dienstverlening de belangrijkste toegang tot lectuur is voor de doelgroep, maakt dat dit extra zwaar weegt.

Publieke waarden

Aangepast Lezen werkt, evenals de KB en de openbare bibliotheken, vanuit de publieke waarden zoals geformuleerd in het UNESCO manifest over de openbare bibliotheek: authenticiteit, betrouwbaarheid, onafhankelijkheid, pluriformiteit en toegankelijkheid. De waarden zijn in de praktijk met elkaar verbonden en versterken elkaar. Deze waarden

---

⁵ Door deel te nemen aan een overleg geïnitieerd door de belangenverenigingen voor mensen met een leesbeperking met als doel het stimuleren van toegankelijk publiceren. Deelnemers aan deze ronde tafel zijn: Oogvereniging, Vereniging Onbeperkt Lezen, Dedicon, Koninklijke Bibliotheek, Mediafederatie, VIVIS (samenwerkingsverband Visio en Bartiméus), Kennisnet en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. En door het mede realiseren van kennis en beleid op gebied van digitale toegankelijkheid bij de KB.

vinden hun oorsprong in het UNESCO manifest en zijn opgenomen in de 'bibliotheekwet', de Wsob.

Door te werken vanuit deze waarden is een onafhankelijk en pluriform aanbod en een betrouwbare dienstverlening aan de klant gewaarborgd. Het collectiebeleid is niet gekleurd door commerciële, politieke of andere motieven en komt tegelijkertijd tegemoet aan alle stromingen en groepen in de maatschappij waarbij zowel het actuele aanbod als het culturele erfgoed wordt aangeboden. De dienstverlening is betrouwbaar, wordt uitgevoerd vanuit professionele normen van het vak, waardoor goede vindbaarheid en toegankelijkheid van de collectie wordt gegarandeerd. De aangepaste werken zijn authentiek, 'zoals gepubliceerd door de uitgever', en beschikbaar in verschillende leesvormen. De publieke waarden spelen daarmee een grote rol in het collectiebeleid⁶ en de dienstverlening.

Maatschappelijke functie

Aangepast Lezen biedt een landelijke en vooral digitale bibliotheekvoorziening met een brede maatschappelijke functie. De nadruk ligt op het ter beschikking stellen van kennis en informatie, het bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie en het bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur. De toegang tot de collectie is digitaal, de collectie zelf is zowel digitaal als fysiek beschikbaar.

Om goed mee te kunnen doen in de samenleving is het steeds belangrijker om digitaal vaardig te zijn. Denk bijvoorbeeld aan de digitalisering van de dienstverlening van overheidsorganisaties. Digitalisering raakt ook de dienstverlening van de bibliotheek door de verwachte uitfasering van de Daisyspeler (hardware) in de komende 5-10 jaar. Voor veel van onze oudere klanten, maar ook voor kinderen in het speciaal onderwijs, is deze ontwikkeling niet makkelijk te volgen en is hulp bij het gebruik van digitale diensten en producten zeer gewenst.

De komende jaren wordt ingezet op een aanbod digivaardigheden. We verkennen de mogelijkheden om aan te sluiten bij het aanbod van de openbare bibliotheken en andere organisaties in het veld, als de Oogvereniging en Visio, en kijken wat er nodig is om een gezamenlijk of eigen aanbod te creëren.

Het organiseren van ontmoeting en debat en het laten kennismaken met kunst en cultuur, de andere twee functies van de openbare bibliotheken, worden wel van belang geacht maar zijn gezien de vorm van de dienstverlening (een landelijk digitaal loket – Bibliotheekservice Passend Lezen- waarbij het klantcontact verloopt via de websites, telefonische informatiefunctie en nieuwsbrieven) niet de eerste prioriteit van Aangepast Lezen.

Vanuit het programma Onbeperkt Meedoen wordt aandacht gevraagd bij de openbare bibliotheken voor een bredere toegankelijkheid van de dienstverlening voor mensen met een beperking. In deze beleidsperiode wordt gekeken naar de mogelijkheid om de doelgroep van Aangepast Lezen te attenderen op het voor hen relevante aanbod van de openbare bibliotheken op gebied van ontmoeting en debat.

---

⁶ Zie bijlage 3

Doelstellingen

Op basis van de visie zijn aansluitend op de maatschappelijke ontwikkelingen en functie van Aangepast Lezen in het bibliotheekstelsel de volgende doelstellingen bepaald voor de komende jaren:

1. Het verzorgen van een stabiele dienstverlening aan de doelgroep waarbij optimale toegang en toegankelijkheid worden nagestreefd;
2. Het vergroten van het bereik, het gebruik en de collectie met aandacht voor alle leesvormen en extra focus op slechtziende ouderen en de jeugd met een visuele beperking;
3. De verbinding met de dienstverlening van de openbare bibliotheek en de landelijke digitale openbare bibliotheek;
4. Het werken aan innovatie en verbetering van diensten, producten en productie.

- 1. Het verzorgen van een stabiele dienstverlening aan de doelgroep waarbij optimale toegang en toegankelijkheid wordt nagestreefd.*

In de komende jaren bouwen we aan een zo breed mogelijke toegang tot de dienstverlening waar het totale aanbod van aangepaste leesvormen makkelijk te vinden is. Het gaat dan om een breder aanbod dan de eigen collectie. Een goed overzicht van, en makkelijke toegang tot, alles wat beschikbaar is voor de klant van verschillende aanbieders⁷, ontbreekt momenteel. In 2019 praten we verder over een portal (gezamenlijke schil) waar de klant geïnformeerd wordt over en verwezen wordt naar dit brede aanbod. Voorbeelden uit het buitenland⁸ laten zien dat via één portal het totale dienstenaanbod - ook onderwijs, hulpverlening, hulpmiddelen, belangenbehartiging, etc. - voor mensen met een leesbeperking wordt aangeboden. Dit zou een volgende stap kunnen zijn. Er wordt een onderzoek gestart waarin we, in nauw overleg met de klant, andere organisaties in de sector en OCW, de mogelijkheden en wensen inventariseren.

Tegelijkertijd blijft Bibliotheekservice Passend Lezen de centrale toegang tot de collectie van algemene werken. Het verbeteren van deze toegang is een continu proces, waarbij technische ontwikkelingen (denk aan spraaksturing, automatisch vullen van het boekenplank op basis van een door de klant ingevuld leesprofiel, webinars met gebruikersinformatie, etc.) en de wensen van de klant (denk aan braille op maat, het beschikbaar houden van 'oude' titels, etc.) bepalend zijn.

Innovatie is belangrijk maar mag niet ten koste gaan van de continuïteit en toegankelijkheid van de dienstverlening. Stabiele dienstverlening staat voorop. Dit vraagt aandacht voor de verandercapaciteit van de uitvoering bij het uitzetten van innovatieve projecten, met name op gebied van ICT en infrastructuur. En aandacht voor het bewaken van de toegankelijkheid voor de gehele doelgroep bij veranderingen in de dienstverlening. Dit laatste betekent ook dat de digitale dienstverlening altijd naast fysieke dienstverlening en productie komt en deze nooit geheel zal vervangen. Wel vindt

---

⁷ Allereerst wordt gekeken naar een portal waarin wordt verwezen alle toegankelijke informatie van in elk geval BPL, Dedicon en CBB. Bibliotheekservice Passend Lezen voor algemene lectuur, Dedicon voor studie & vak, overheidsinformatie en uitgevers/bedrijven die een product in aangepast vorm (veelal tijdschriften, zoals Allerhande of Consumentengids) aanbieden, CBB voor christelijke lectuur.

⁸ Zie bijvoorbeeld de organisatie [NCBI](#) of [RNIB](#)

geleidelijk een verschuiving plaats, waarbij het digitale gedeelte sterker groeit. Op verschillende momenten wordt bij de doorontwikkeling van de bibliotheekvoorziening de klant geïnformeerd en om advies gevraagd, waarbij de Lezersraad een belangrijke rol speelt.

2. *Het vergroten van het bereik, het gebruik en de collectie met aandacht voor alle leesvormen en extra focus op slechtziende ouderen en de jeugd met een visuele beperking*

De focus op specifieke doelgroepen komt *naast* aandacht voor de totale doelgroep, niet *in plaats van*. Er wordt hard gewerkt aan voorlichting over de dienstverlening van Bibliotheekservice Passend Lezen en de dienst Passend Lezen. Sinds 2018 is er een relatiemanager openbare bibliotheken die zorgt voor de informatievoorziening aan de bibliotheken. Ook wordt in deze beleidsperiode sterk ingezet op marketing gericht op het vergroten van de bekendheid van Bibliotheekservice Passend Lezen.

Bij de jeugd is weliswaar het bereik sterk verbeterd, de groei in het gebruik van de collectie blijft achter. Via het Jeugdoverleg⁹ is hieraan in de afgelopen periode gewerkt door het ontwikkelen van een aanbod dat beter aansluit bij de wensen van de jeugdleden, door het verbeteren van de collecties op speciale scholen en door het aansluiten bij landelijke leesbevorderingsprogramma's als de Bibliotheek *op school* en Boekstart. Deze koers wordt in de komende periode voortgezet. Daarnaast wordt – in afstemming met de marketing van de KB- extra marketing ingezet gericht op het aanbod voor de jeugd. Bij Aangepast Lezen ligt hier de nadruk vooral op de jeugd met een visuele beperking.

Ouderen die op latere leeftijd slechtziend worden kunnen veel baat hebben bij Aangepast Lezen en zijn ondervertegenwoordigd bij de leden. Om de dienstverlening beter aan te sluiten op de behoefte van de doelgroep is onder meer een intensievere dialoog met de (potentiële) klant nodig. Hierbij is het vooral van belang om op nieuwe manieren te proberen de niet-gebruikers te bereiken¹⁰. Aan een groter bereik wordt gewerkt door de structurele inzet van een relatiemanager voor openbare bibliotheken en ouderen, door een pilot met vrijwilligers die in hun lokale omgeving informatie geven aan mantelzorgers en (potentiële) klanten en door specifiek op deze doelgroep en haar omgeving gerichte marketing.

Het gebruik en de groei van de collecties wordt onder meer vergroot door toe te werken naar het steeds meer beschikbaar stellen van titels op verzoek van de gebruiker en in de door de gebruiker gewenste leesvorm. Uitwisseling van de collectie met andere internationale bibliotheekvoorzieningen voor mensen met een leesbeperking wordt in deze beleidsperiode uitgebreid, mede door de aanpassingen in de Auteurswet¹¹. Hierdoor is een, door gebruikers zeer gewenst, groter aanbod van internationale titels mogelijk.

---

⁹ Jaarlijks initieert de KB het Jeugdoverleg Aangepast lezen. Hierin bespreken KB, Bibliotheekservice Passend Lezen, Dedicon, Visio, Bartiméus en Vereniging Onbeperkt Lezen welke activiteiten we voor de doelgroep kinderen met een visuele beperking gaan oppakken.

¹⁰ In aansluiting op eerder onderzoek. Zie het rapport [Als het echt niet anders kan](#).

¹¹ Voor een toelichting hierop zie juridisch kader, hoofdstuk 4 van dit beleidskader. Ook activiteiten ten behoeve van grensoverschrijdende uitwisseling van omgezette werken komen in deze beleidsperiode voor subsidie in aanmerking.

3. *De verbinding met de dienstverlening van de openbare bibliotheek en de landelijke digitale openbare bibliotheek*

Door de openbare bibliotheken wordt op dit moment vooral ingezet op informatie over en kennismaking met de dienstverlening van Aangepast Lezen. In de landelijke digitale openbare bibliotheek wordt een deel van de audiocollectie van BPL aan klanten¹² aangeboden via de dienst Passend Lezen en wordt binnen de Jeugdbibliotheek aangegeven welke 'Lezen voor de lijst'-titels in aangepaste vorm beschikbaar zijn. Doel is om klanten van de (landelijke digitale) openbare bibliotheek de mogelijkheid te bieden om via lidmaatschap van hun eigen bibliotheek kennis te maken met een deel van de collectie van Bibliotheekservice Passend Lezen. Door het verbeteren van de digitale toegankelijkheid van de landelijke digitale openbare bibliotheek (e-books, luisterboeken) komt de komende jaren langzaam meer van deze collectie beschikbaar voor mensen met een leesbeperking.

In de afgelopen beleidsperiode is aangesloten op nationale programma's voor leesbevordering als de Bibliotheek *op school* en Boekstart. Volgende stap in de aansluiting bij de openbare bibliotheken is het realiseren van een aanbod basisvaardigheden – met nadruk op de digivaardigheden- voor mensen met een leesbeperking. We onderzoeken of en in welke mate het huidige aanbod van de bibliotheken hiervoor geschikt is en hoe we dit kunnen aanvullen c.q. verbeteren met aanbod van andere organisaties als Visio of de Oogvereniging.

In het kader van bovenstaande initiatieven inventariseren we in de komende beleidsperiode ook de mogelijkheden voor verschillende vormen van een gecombineerd lidmaatschap¹³.

4. *Het werken aan innovatie en verbetering van diensten, producten en productie*

Binnen Aangepast Lezen is het steeds de kunst om een balans te vinden tussen wat we zelf aanbieden en ontwikkelen en waar we aansluiten op of verwijzen naar diensten van anderen. De innovatie van de dienstverlening wordt projectgewijs en stap-voor-stap uitgevoerd en gestuurd door hierboven genoemde prioriteiten én door veranderingen in de maatschappij door de nadruk op zelfredzaamheid en participatie, maar ook door de vele technologische ontwikkelingen. Focus binnen de innovatie wordt gevormd door het gesprek met de klant, kennis van ontwikkelingen rondom aangepaste leesvormen, en onderzoek. Streven is om steeds meer de focus en prioritering binnen innovatie ook te bepalen in afstemming met anderen in het netwerk, bijvoorbeeld de belangen- en expertise-organisaties.

De stabiliteit van de voorziening is van groot belang. Een goed beeld van de ICT-infrastructuur en bijbehorende doelarchitectuur, zodat een inschatting kan worden gemaakt van de impact van innovaties en aansluiting op de landelijke infrastructuur, is hiervoor noodzakelijk. Samen met de KB is dit in 2018 in kaart gebracht. Voor het waarborgen van de toegankelijkheid van bestanden en dienstverlening moeten afspraken worden gemaakt over procedures en verantwoordelijkheden bij wijzigingen, storingen en

---

¹² Klanten in bezit van, of die in aanmerking komen voor, een verklaring leesbeperking.

¹³ Leden van de openbare bibliotheek die ook gebruik maken van (een deel van) de diensten van Bibliotheekservice Passend Lezen en vice versa.

onderhoud van software en hardware, en bij het testen van innovaties. Eerste stappen hierin zijn gezet en worden in 2019 verder uitgewerkt.

De nadruk binnen innovatie ligt in de komende periode op alternatieven voor de Daisyspeler, visievorming op de toekomst van de Daisylezer-app in relatie tot andere beschikbare apps, de ontwikkeling van een aanbod basisvaardigheden, de realisatie van "één toegang" voor toegankelijke informatie, de toepassing van synthetische stemmen & spraakbesturing, ontwikkeling van digitaal braille lezen, het gebruik van beeld in algemene werken en de doorontwikkeling van de infrastructuur.

De resultaten en kennis die voortkomen uit de innovatieprojecten en onderzoeken samen met kengetallen en statistieken worden op een centrale plek beschikbaar gemaakt¹⁴.

---

¹⁴ De kanalen hiervoor worden nog bekeken. Voor externe rapportage wordt gedacht aan BibliotheekInzicht.nl.

Juridisch kader

Het juridisch kader waarbinnen Aangepast Lezen wordt uitgevoerd is breder dan de Wsob alleen. De *Auteurswet* bevat een exceptie op het auteursrecht van de rechthebbenden ten gunste van mensen met een beperking, waarmee de productie en uitleen van voor de doelgroep omgezette werken mogelijk wordt gemaakt¹⁵. Met de *Wet ter implementatie leesgehandicaptenrichtlijn en ter uitvoering leesgehandicaptenverordening*¹⁶ is deze beperking in de Auteurswet uitgebreid en aangepast, anticiperend op de inwerkingtreding van het Verdrag van Marrakesh in de Europese Unie per 1 januari 2019. Hiermee wordt grensoverschrijdende uitwisseling van werken in toegankelijke vorm mogelijk en kunnen klanten van Bibliotheekservice Passend Lezen, onder bepaalde voorwaarden, titels uit buitenlandse collecties aanvragen. Andere belangrijke wijzigingen zijn het vervallen van de 'billijke vergoeding' aan de rechthebbenden voor het omzetten van werken en de verplichting tot het instellen van een register van omgezette werken.

Met de Mediafederatie bestaan al geruime tijd afspraken over de praktische uitvoering van de dienstverlening. Deze afspraken zijn vastgelegd in de *Regeling toegankelijke lectuur*¹⁷, welke per januari 2019 is vernieuwd. De belangrijkste aanpassingen hierin ten opzichte van de vorige regeling zijn gericht op het verwerken van de veranderingen in de Auteurswet. Voor de grensoverschrijdende uitwisseling van werken wordt afgesproken dat dit voornamelijk zal worden uitgevoerd binnen het verband van het WIPO Accessible Book Consortium, waarvan het secretariaat bij WIPO (World Intellectual Property Organization) in Geneve berust. Onder WIPO auspiciën is ook het Marrakesh Verdrag in 2013 tot stand gekomen.

Het *VN-verdrag inzake rechten van personen met een handicap* (geldig vanaf juli 2016) verplicht landen ertoe mensen met een handicap volwaardig te laten deelnemen aan de samenleving. Toegang tot informatie is een onderdeel hiervan. Het gedachtegoed van dit verdrag is verankerd in de Nederlandse wetgeving (Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte)¹⁸. Sinds 1 januari 2017 staat in de wet een [algemene norm voor toegankelijkheid](#). Deze norm stelt onder meer dat scholen, werkgevers en bedrijven dat wat zij bieden, toegankelijk moeten maken wanneer dit niet 'onevenredig belastend' is. Op die manier hoeven mensen met een handicap steeds minder apart om aanpassingen te vragen.

In juni 2018 is het implementatieprogramma [Onbeperkt Meedoen!](#) gepubliceerd waarin ook de openbare bibliotheken en de bibliotheekvoorziening Aangepast Lezen zijn opgenomen.

Vanaf 1 juli 2018 is het [Besluit digitale toegankelijkheid overheid](#) geldig en zijn er ook voor [bedrijven en andere organisaties](#) verplichtingen op dit gebied. De KB werkt sinds 2018 actief aan het verankeren van kennis en procedures hiervoor met als doel het verbeteren van de toegankelijkheid van haar digitale diensten.

Ook wat betreft de bibliotheekvoorziening voor mensen met een beperking wordt voldaan aan de vereisten van de AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming).

---

¹⁵ Het betreft hier [artikel 15i juncto artikel 15j](#) van de Auteurswet

¹⁶ Zie de deze link naar [Staatsblad 2018, nr. 302](#) voor de wettekst (inwerkingtreding per 11 oktober 2018)

¹⁷ Hierin zijn onder meer de diverse verschijningsvormen vastgelegd, die de aangepaste leesvormen kunnen hebben. Ook zijn er afspraken gemaakt over (controle van de) levering aan de gesloten doelgroep en de registratie van de omgezette werken. Voor de huidige regeling, zie: link volgt

¹⁸ Kijk voor meer informatie op de site van [Rijksoverheid.nl](#)

Indicatoren voor succes

De doelstellingen voor Aangepast Lezen zijn in grote lijnen duidelijk. Wanneer is het beleid en de uitvoering hiervan nu succesvol? Zijn er indicatoren te benoemen, die meetbaar zijn gedurende en aan het einde van de beleidsperiode?

Voor de verantwoording vanuit de KB aan OCW zijn indicatoren in ontwikkeling voor Aangepast Lezen waarbij gekeken wordt naar bereik (aantal leden/gebruikers en aantal bezoeken/sessies) en gebruik (aantal uitleningen/streams) van zowel Bibliotheekservice Passend Lezen als van de dienst Passend Lezen die beschikbaar is voor leden van de openbare bibliotheek. Deze indicatoren worden in de loop van Q1 2019 op de website van de KB geplaatst.

Uit de activiteiten voor deze beleidsperiode zoals benoemd onder de doelstellingen (hoofdstuk 3), worden een aantal specifiekere indicatoren duidelijk. Dit zijn:

1. Groei van het bereik van de bibliotheekvoorziening onder de ouderen die slechtziend worden (stijging volwassen leden van 50 jaar en ouder met een visuele beperking).
2. Groei van het gebruik van de collectie door de jeugd corresponderend met de groei van het aantal jeugdleden (groei van de uitleen door jeugdleden).
3. Een stabiele en goed toegankelijke dienstverlening, hetgeen zich vertaalt in tevreden gebruikers én gebruikers die zich gehoord voelen waar hun inbreng voor collectie en verbeteringen van de dienstverlening betreft (hoge gebruikerstevredenheid blijkt uit gebruikersonderzoek (1x per 2 jaar), gesprek met gebruikers gerealiseerd op gebied van innovatie, collectie en dienstverlening).

Deze indicatoren zijn herleidbaar uit de gegevens die door BPL aan de KB worden geleverd.

Bijlage 1 – Huidige situatie

De KB heeft vanuit de Wsob de taak om de bibliotheekvoorziening van noodzakelijk omgezette werken voor mensen met een handicap in stand te houden (Wsob artikel 9). Voor de uitvoer en innovatie van de dienstverlening (front- en backoffice) onder regie van de KB, worden jaarlijks subsidies verleend aan de uitvoerende partijen en bibliotheken.

- OCW is opdrachtgever van de KB.
- KB voert de regie over de bibliotheekvoorziening en is verantwoordelijk voor het beleidskader waarbinnen de bibliotheekvoorziening wordt beheerd en doorontwikkeld. Zij legt hierover verantwoording af aan OCW en overlegt met de doelgroep, de uitvoerende partijen en andere spelers in het veld rondom Aangepast Lezen.

De uitvoerende partijen zijn zelfstandige organisaties die elk vanuit hun eigen opdracht werken, maar in wel hechte samenwerking. De front- en backoffice binnen Aangepast Lezen zijn via de ICT-infrastructuur nauw met elkaar verbonden en van elkaar afhankelijk. Gezamenlijk worden onderzoeken en (innovatieve) projecten uitgevoerd. Ook wordt er samengewerkt met de openbare bibliotheken.

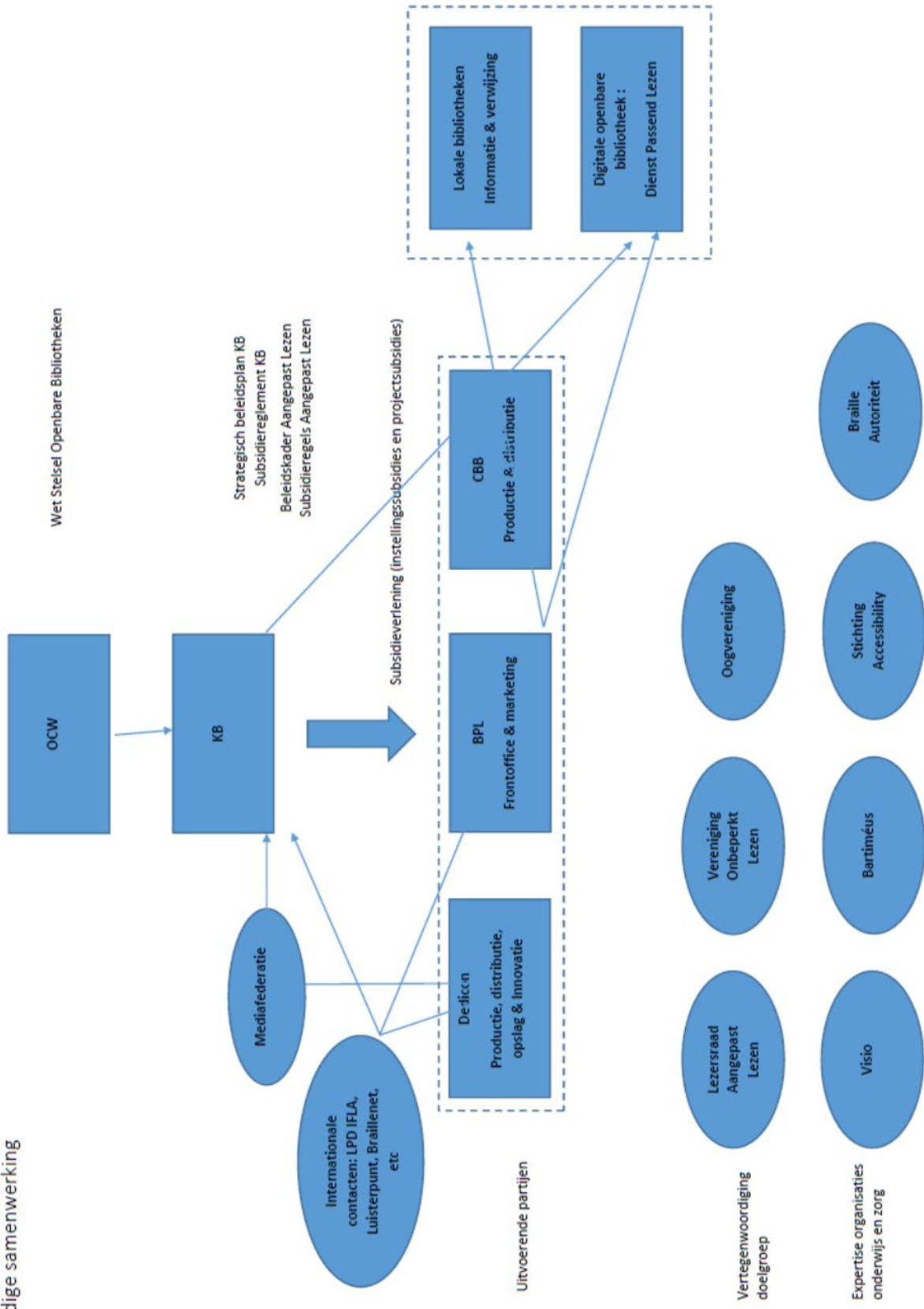
- Bibliotheekservice Passend Lezen verzorgt het klantencontact, de selectie van titels voor de collectie en de toegankelijkheid van deze collectie via haar website en catalogi.
- Dedicon en CBB dragen zorg voor de vervaardiging en distributie van het aangepaste materiaal, te weten de gesproken boeken, kranten en tijdschriften, braille, grote lettertijdschriften, digitale data, reliëf en maatwerk. Daarnaast is Dedicon verantwoordelijk voor (een deel van) de digitale infrastructuur van de voorziening, de opslag van de materialen, de kennisfunctie en onderzoek en is er een speciale verantwoordelijkheid voor innovatie.

Andere partijen waarmee op wisselende onderwerpen wordt samengewerkt en afgestemd zijn:

- De Mediafederatie. KB, Dedicon en de Mediafederatie maken afspraken over de praktische uitvoering van de dienstverlening op basis van de exceptie in de Auteurswet (zie hiervoor hoofdstuk 4). Deze afspraken zijn vastgelegd in de Regeling toegankelijke lectuur 2019-2021.
- De vertegenwoordiging van de doelgroep, te weten de Lezersraad Aangepast Lezen en de belangenverenigingen, de Oogvereniging en de Vereniging Onbeperkt Lezen.
- De expertise-organisaties: Visio, Bartiméus, Stichting Accessibility en de Braille Autoriteit.

Op de volgende pagina is dit in een tekening weergegeven.

Huidige samenwerking

Bijlage 2 - Begrippenlijst

- ✓ Persoon met een **leesbeperking**¹⁹ is een persoon
  - die blind is;
  - met een visuele beperking die niet zodanig kan worden verbeterd dat de persoon het gezichtsvermogen krijgt dat wezenlijk gelijkwaardig is aan dat van een persoon zonder een dergelijke beperking en waardoor de persoon niet in staat is in wezenlijk dezelfde mate als een persoon zonder een dergelijke beperking gedrukte werken te lezen;
  - met een waarnemings- of andere leesbeperking waardoor de persoon niet in staat is in wezenlijk dezelfde mate als een persoon zonder een dergelijke beperking gedrukte werken te lezen; of
  - die anderszins, ten gevolge van een fysieke beperking, niet in staat is een boek vast te houden of te hanteren, dan wel scherp te zien of zijn ogen te bewegen in een mate die gewoonlijk voor het lezen noodzakelijk wordt geacht;

- ✓ Persoon met een **visuele beperking**²⁰ is een persoon die blind of slechtziend is.

- ✓ **Omgezet werk**²¹: een werk dat in een alternatieve vorm is omgezet waarmee dat werk voor een persoon met een leesbeperking toegankelijk wordt, onder meer om de toegang tot het werk voor die persoon even eenvoudig en gemakkelijk te maken als voor personen zonder leesbeperking.

---

¹⁹ Zie artikel 15m onder a van de Auteurswet

²⁰ Zie de informatie bij [Bartiméus](#).

²¹ Zie artikel 15m onder c van de Auteurswet

Bijlage 3 – Collectiebeleid

De collectie wordt opgebouwd volgens het collectiebeleid van BPL en op basis van directe vraag van de gebruikers en belangenorganisaties. Het collectiebeleid dient om een brede actuele collectie te waarborgen die aansluit bij de verschillende gebruikersgroepen. Opname en productie van titels op aanvraag dient om te voorzien in de directe behoefte van gebruikers en instellingen (bijvoorbeeld scholen), en om een brede toegang tot informatie voor de gebruikers te waarborgen. De balans tussen beiden is continu punt van aandacht en heeft ook een plek binnen het collectiebeleid.

BPL heeft onder verantwoordelijkheid van de KB collectiebeleid opgesteld, waarin de volgende onderwerpen zijn vastgelegd:

- Uitgangspunten van het collectiebeleid (in relatie tot publieke waarden en algemene doelstellingen en visie op de dienstverlening met aandacht voor de verschillende gebruikersgroepen).
- Opbouw collectie: inhoudelijke beschrijving bestaande collectie-onderdelen (totstandkoming, selectiecriteria).
- Beschrijving leesvormen en prioritering hierin.
- Maatwerk en individuele verzoeken.
- Context rondom collectie (nieuwsbrieven, aanbevelingen, recensies, etc.).
- Duurzame beschikbaarheid van de collectie (mede in relatie tot saneren).
- Samenwerking met en aansluiting bij andere aanbieders: nationaal en internationaal (openbare bibliotheken, Luisterpunt, Dedicon Studie & Vak, ...).
- Voorwaarden voor grensoverschrijdende uitwisseling en individuele aanvragen naar aanleiding van het Verdrag van Marrakesh²²

---

²² Begin 2019 wordt een paragraaf hierover toegevoegd aan het collectiebeleid.

Bijlage 4 – Kengetallen Bibliotheekservice Passend Lezen 2015-18

Leden Bibliotheekservice Passend Lezen	2015	2016	2017	2018
Personen	40.437	37.607	37.208	42.130
Instellingen	951	678	852	1.097
Dienst Passend Lezen in de bibliotheek	-	-	-	2.222

Bron: KB, 2019a.

* In 2016 en 2017 is het aantal leden gedaald door de invoering van contributie.

Collectie Bibliotheekservice Passend Lezen	2015	2016	2017	2018
Boeken	87.212	90.415	83.985	86.426
Daisy	72.954	74.893	67.644	68.872
Braille	14.258	15.317	16.016	16.964
Jumboletter	-	-	256	480
Karaokelezen	-	-	69	110
Overig*	-	205	-	-
Kranten en tijdschriften	0	365	353	342
Daisy	-	281	272	261
Braille	-	84	81	81
Totale collectie boeken, kranten en tijdschriften	87.212	90.780	84.338**	86.768

Bron: KB, 2019a.

* In 2016 zijn de volgende uitleningen in deze categorie opgeteld: Karaokeboeken, Jumboletter, hoorspelen en hoorcolleges. Vanaf 2017 zijn Karaokeboeken en Jumboletter in aparte categorieën uitgesplitst. Hoorcolleges en hoorspelen zijn vanaf 2017 in audiolezen: streaming en Daisy-cd meegeteld. Voeljeboekjes hebben tot eind 2018 in een proefportaal gestaan en maakten daardoor geen deel uit van de collectie, maar zijn wel terug te vinden in de uitleningen.

** In 2017 is het aantal titels gedaald door een sanering van de collectie, waarbij de gesaneerde titels verplaatst zijn naar het archief. Deze zijn dus nog wel toegankelijk voor leden maar maken geen deel meer uit van de actuele collectie.

Uitleningen Bibliotheekservice Passend Lezen	2015	2016	2017	2018
Boeken	1.177.919	1.228.918	1.170.664	1.184.926
Audiolezen: streaming	327.856	380.790	429.654	504.022
Audiolezen: Daisy-cd	844.126	840.125	731.855	667.707
Braille	5.937	6.026	5.485	5.453
Jumboletter	-	-	2.659	5.896
Karaokelezen	-	-	983	1.789
Voeljeboekje	-	-	28	59
Overig *	-	1.977	-	-
Kranten en tijdschriften	318.853	382.053	472.498	558.099
Audiolezen: streaming	72.254	127.575	201.105	266.623
Audiolezen: Daisy-cd	225.150	222.043	250.157	270.017
Braille	21.449	21.007	17.071	16.385
Groot Letter	-	-	4.165	5.074
Overig **	-	11.428	-	-
Reliëf en maatwerk	1.011	1.280	1.383	1.780
Totaal aantal uitleningen	1.497.783	1.612.251	1.644.545	1.744.805

Bron: KB, 2019a.

* In 2016 zijn de volgende uitleningen in deze categorie opgeteld: Karaokeboeken, Jumboletter, Voeljeboekje, hoorspelen en hoorcolleges. Vanaf 2017 zijn Karaokeboeken, Jumboletter, Voeljeboekje in aparte categorieën uitgesplitst. Hoorcolleges en hoorspelen zijn vanaf 2017 in audiolezen: streaming en Daisy-cd meegeteld.

** In 2016 zijn de volgende uitleningen in deze categorie opgeteld: Audio CD en Groot letter. Vanaf 2017 zijn de Groot letter uitleningen in een aparte categorie uitgesplitst. Uitleningen op Audio CD zijn vanaf 2017 in Audiolezen: Daisy-cd meegeteld.

Bijlage 5 - Personen met een leesbeperking in Nederland

Er is in Nederland geen registratie van mensen met een visuele beperking of leesbeperking. Alle bestaande cijfers zijn afgeleid van andere cijfers of schattingen.

In september 2018 is er een [studie van het Oogfonds](#) gepubliceerd waarin wordt uitgegaan van 250.000 mensen met een visuele beperking (blind of slechtziend) en een groei van 26% van deze groep, mede door vergrijzing van de bevolking. Hiermee zou het aantal mensen met een visuele beperking in 2030 op 315.000 uitkomen. Het merendeel van de mensen met een visuele beperking betreft volwassenen. Het Oogfonds noemt een aantal van 3000 kinderen met een visuele beperking in 2017, maar geeft hier verder geen toelichting bij. Jaarlijks worden er circa 10-15 kinderen met een visuele beperking geboren, afgaande op het aantal kinderen die worden aangemeld bij de dienstverlening van Visio en Bartiméus.

Onder de noemer leesbeperking vallen meer beperkingen dan alleen de visuele beperking. Zie begrippenlijst in het beleidskader (bijlage 2)

De grootste groep naast de mensen een visuele beperking wordt gevormd door dyslectici. Binnen deze groep zijn kinderen en jongeren sterk vertegenwoordigd. Ook hier zijn de cijfers niet eenduidig. Volgens wetenschappers heeft 5 tot 7 procent van de bevolking dyslexie (zie de informatie op [dyslexieweb](#)).

Volgens Stichting Balans heeft ongeveer 3,6% van de leerlingen ernstige enkelvoudige dyslexie. 'Enkelvoudig' betekent dat er bij de leerling naast dyslexie geen sprake is van een of meer andere (leer)stoornissen. Daarnaast zijn er kinderen die meervoudige stoornissen hebben, zoals dyslexie en ADHD of een gedragsstoornis. NB: kinderen met meervoudige beperkingen zitten meestal op het speciaal onderwijs. De Monitor (zie hieronder) wordt afgenomen in het regulier onderwijs.

In de Monitor van de Bibliotheek op School zijn in 2018 voor het derde jaar op rij, aan de leerkrachten twee vragen gesteld over kinderen met leesproblemen. De Monitor is ingevuld door 7633 leerkrachten van groep 5 t/m 8. Gemiddeld is (volgens de antwoorden van de leerkrachten) 7 procent van de leerlingen dyslectisch. In groep 5 is het percentage nog laag (voor alle drie jaren 4 procent), omdat dyslexie dan vaak nog niet vastgesteld is, bij de hogere groepen stijgt het percentage dyslectische kinderen, tot 11 procent in groep 8 in 2017.

Op deze [webpagina bij de KB](#) zijn meer onderzoeken te vinden omtrent de doelgroep en de dienstverlening. Ook de onderzoeken die een aantal jaren oud zijn bevatten nog steeds waardevolle informatie, zoals 'Een brede blik op lezen' of het niet-gebruikersonderzoek. Zoals benoemd onderaan p. 8 bij doelstelling 4, worden onderzoeken op dit beleidsterrein in 2019 op een eenvoudige wijze beschikbaar gemaakt voor de uitvoerende partijen.